

С.М. Проценко,

*кандидат географічних наук,
старший науковий співробітник,
доцент кафедри ландшафтної
архітектури Київського
національного університету
будівництва і архітектури
orcid:0000-0002-4192-8724*

НАУКОВІ ТА ПРИКЛАДНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ЛАНДШАФТНОГО ПЛАНУВАННЯ В НАВЧАЛЬНОМУ КУРСІ АРХІТЕКТОРІВ

Анотація. В статті обґрунтована структура та функціональне навантаження ландшафтного планування, запропонована логічна модель розроблення ландшафтного плану, наведені приклади експериментальних ландшафтних планів, які впроваджені в практику проектування.

Ключові слова: ландшафт, простір, планування, модель, проектні рішення.

Ландшафтне планування, як одна з базових підсистем просторового планування, характеризується складним інтегрованим підходом відповідно до стратегії та цілей планування. Виділяються наступні ієрархічні рівні: *загальнодержавний*, який формулює національну політику та стратегію збалансованого сталого розвитку простору та *регуляторне* планування.

Основним результатом рамкового та регуляторного ландшафтного планування є досягнення збалансованості в територіальному просторі його базових середовищних елементів: природного, антропогенного, архітектурного, історико-культурного, соціально-економічного, технологічного тощо.

В такому контексті основні завдання в навчальному курсі ландшафтного планування архітектурної освіти полягають в окресленні проблем організації територіального простору та постановці цілей й задач для їх вирішення.

Тобто, в теоретичному аспекті – це *обґрунтування стратегії збалансованого сталого розвитку* основних компонентів ландшафту: - природного (навколишнього) середовища; - урбанізованого (культурного, історичного, сакрального тощо); - антропогенного.

В цьому спектрі визначень доцільно зацентувати увагу на термінологічних особливостях понять: «просторове, регіональне планування», «ландшафтне планування».

Термін «просторове планування» відповідає поняттю «регіональне планування» (територіальне) і означає «систему планувальних заходів щодо раціонального

довгострокового використання території країни, її регіонів з розподілом громадських коштів для їх реалізації» [1].

Отже, «Ландшафтне планування» - це «просторове планування навколишнього середовища, яке спрямоване на вивчення мультифункціональності ландшафтів, а саме: природних, антропогенних, культурних та інш. [2].

Виходячи із наведених визначень, ландшафтне планування характеризується багатовекторним спектром діяльності, що базується на вивченні закономірностей, засад та принципів організації та управління територією з різних сфер знань; природно-географічних, архітектурно-містобудівних, соціально-економічних, інженерно-технологічних, просторово-об'ємної організації культурно-історичної спадщини тощо.

Необхідність акцентуалізації ландшафтного планування в аспекті містобудівної організації простору зумовлена рядом викликів, де: - територія як головний ресурс життєвого простору; - об'єкт основних протиріч та ризиків суспільства і навколишнього середовища, елемент екологічного ризику життєдіяльності соціуму. Як наслідок такого просторового протиріччя є *порушення екологічної безпеки* функціонування, умов гармонізації середовища проживання людини, а також створення дисбалансу стану всіх компонентів: природних ландшафтів, активізації несприятливих природно-технологічних процесів, тощо.

Тому *ландшафтне планування* є одним із головних планувальних рішень завдяки яким досягається пропорційність використання умов сталого збалансованого розвитку природної та антропогенної складової території.

Реалізація *ландшафтного* планування здійснюється завдяки ієрархізації ландшафтних планів:

- ландшафтна програма – загальнодержавний рівень;
- рамковий план на рівнях адміністративно-територіальних одиниць (область, район, об'єднана територіальна громада);
- генеральний план населеного пункту.

Завдання та рівень ландшафтного плану відповідно до ієрархічного рівня визначається масштабом території:

- на державному рівні (територія України) та в межах обласних державних адміністрацій окреслюються проблеми та розробляється *стратегія* ландшафтного плану;
- на рівні районних державних адміністрацій в рамковому ландшафтному плані визначаються напрями збалансованого розвитку природного та антропогенного простору;
- в межах окремих поселень в рамковому ландшафтному плані розробляються заходи по організації основних типів ландшафтно-

рекреаційної архітектури , а саме: міських, позаміських ландшафтних утворень, туристично-рекреаційних об'єктів;

- ландшафтний план озеленення базується на розробленні рішень комплексного благоустрою (упорядкування) територій в межах міських, позаміських та спеціалізованих об'єктів благоустрою.

Досвід ландшафтно-організації територіального простору накопичений в сфері наукової та проектно-практичної діяльності, висвітлений в роботах науковців НДПІ містобудування, перевагою якого є науково-методичний та нормативний аспект.

Інформаційно-програмне забезпечення та нормативно-проектна практика в територіальному, регіональному та міському плануванні – це прерогатива досліджень інституту «Діпромісто» ім. Ю.М.Білоконя.

Науково-екологічний, природно-географічний, понятійно-енциклопедичний та методичний аспекти висвітлюються в роботах науковців навчальних закладів, науково-дослідних інститутів МОН України та НАН України: Інституту географії; Інституту теорії, історії архітектури; Інституту філософії тощо.

На основі аналізу досягнень в теоретичних та емпіричних дослідженнях сфери діяльності ландшафтного планування запропонована блок-схема (логічна модель) обґрунтування процесу ландшафтного планування (рис. 1).

Базовим результатом запропонованої моделі є *функціональне зонування території* з визначенням режиму використання тієї чи іншої зони, критерії виділення яких наступні:

- репрезентація та достовірність рішень інформаційного забезпечення компонентів ландшафтного простору;
- здійснення заходів по забезпеченню пріоритетних функцій;
- досягнення збалансованого принципу сталого розвитку в узгодженні з системою вищого порядку;
- використання можливості розроблення менеджмент-плану за ознаками привабливості;
- дотримання критерію пріоритетності функції відповідно системи оцінок (алгоритм оцінки містобудівного потенціалу та наслідків його використання).

У відповідності до запропонованої моделі апробація теоретичних положень здійснюється в процесі експериментального планування окремих територій.

Структура ландшафтного плану складається з двох частин: аналітичної та прогностичної. Аналітична частина присвячена обґрунтуванню умов організації ландшафту в складі наступних розділів:

- постановки проблеми;
- інвентаризації ресурсного потенціалу;

- виявлення конфліктів по типу: природний – антропогенний - урболандшафтний;
- екоситуаційний план;
- цілі та завдання;
- аналіз аналогів у вітчизняній та зарубіжній практиці.

Результатом аналізу є *концепція ландшафтної організації простору*, структуризація ландшафту.

В другій частині ландшафтного плану розробляються пропозиції функціонально-планувальної організації території.

Результатом запропонованого підходу на кафедрі ландшафтного планування протягом 2016-2017 та 2017-2018 навчальних років студентами V-го курсу виконані рамкові ландшафтні плани в кількості 10 планів різного ієрархічного підпорядкування:

- Рамковий експериментальний план Київської області з обґрунтуванням пріоритетності, туристично-рекреаційної функції. Основна концепція цього плану полягає в обґрунтуванні та розробленні туристично-рекреаційного каркасу області на основі сакрального-архітектурного потенціалу.
- Рамковий ландшафтний план на рівні адміністративного району Київської області (Богуславський р-н). Базові функції ландшафтної організації території виділені наступні: - зелений туризм; - екотуризм; - рекреаційний туризм.
- Експериментальний рамковий ландшафтний план Києво-Святошинського району виконаний на втілення концепції формування еко-ландшафтної організації території.
- Експериментальний ландшафтний план об'єднаної територіальної громади (ОТГ) на прикладі Тетіївської ОТГ. Формування сталого збалансованого розвитку території ґрунтується на принципах екологічної безпеки, екоархітектури та екопоселень.

Висновок.

Апробація теоретичних знань реалізується в процесі розроблення ландшафтних планів різного ієрархічного рівня.

На кафедрі ландшафтної архітектури за період з 2016 по 2018 навчальні роки студентами V-го курсу спеціалізації – містобудування і ландшафтна архітектура розроблено 8 рамкових ландшафтних планів на прикладі Київської області; адміністративних районів Київської області; об'єднаних територіальних громад; окремих населених пунктів; дендропарку «Олександрія» м. Біла Церква.

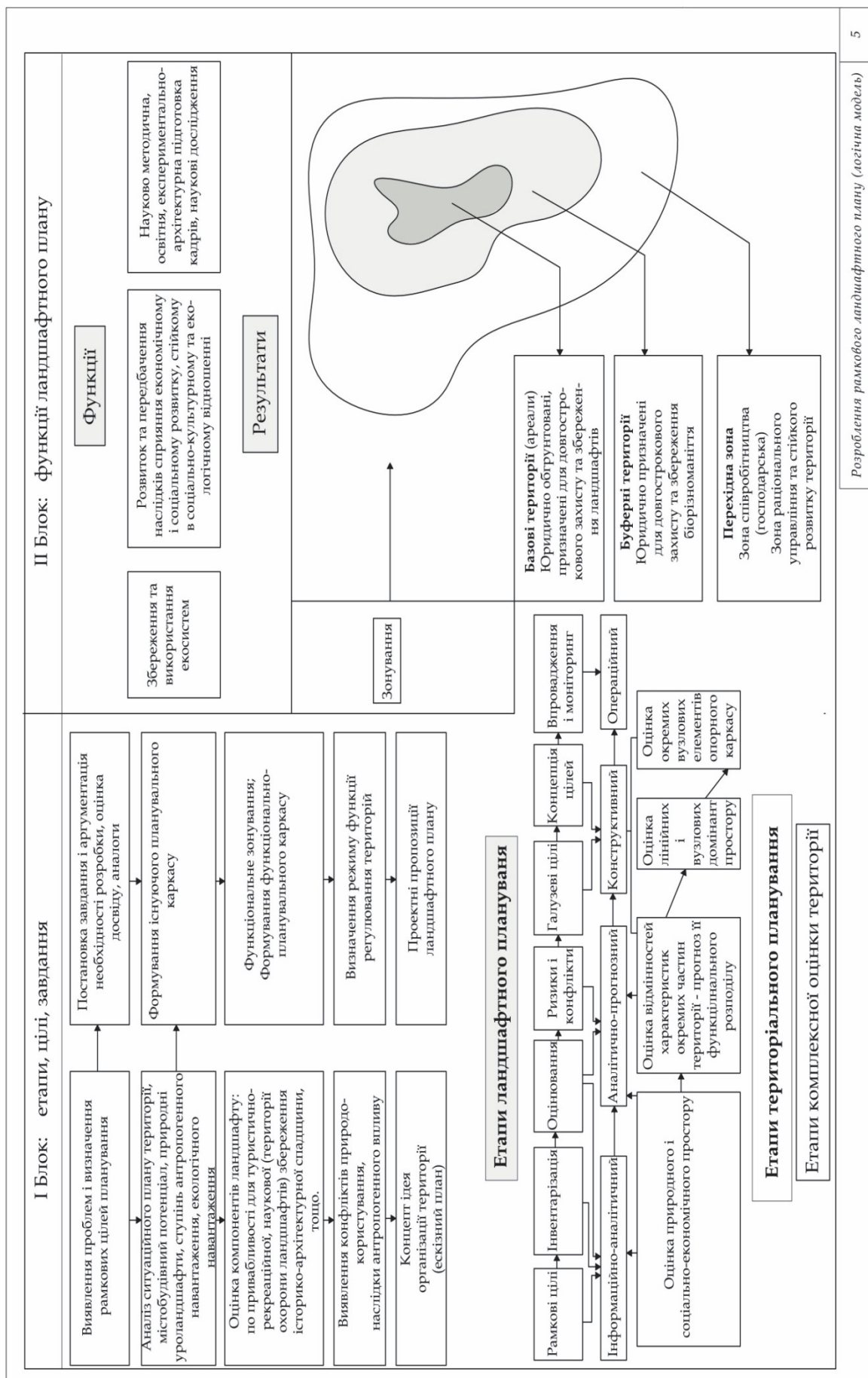

Рис. 1. Логічна модель ландшафтного планування

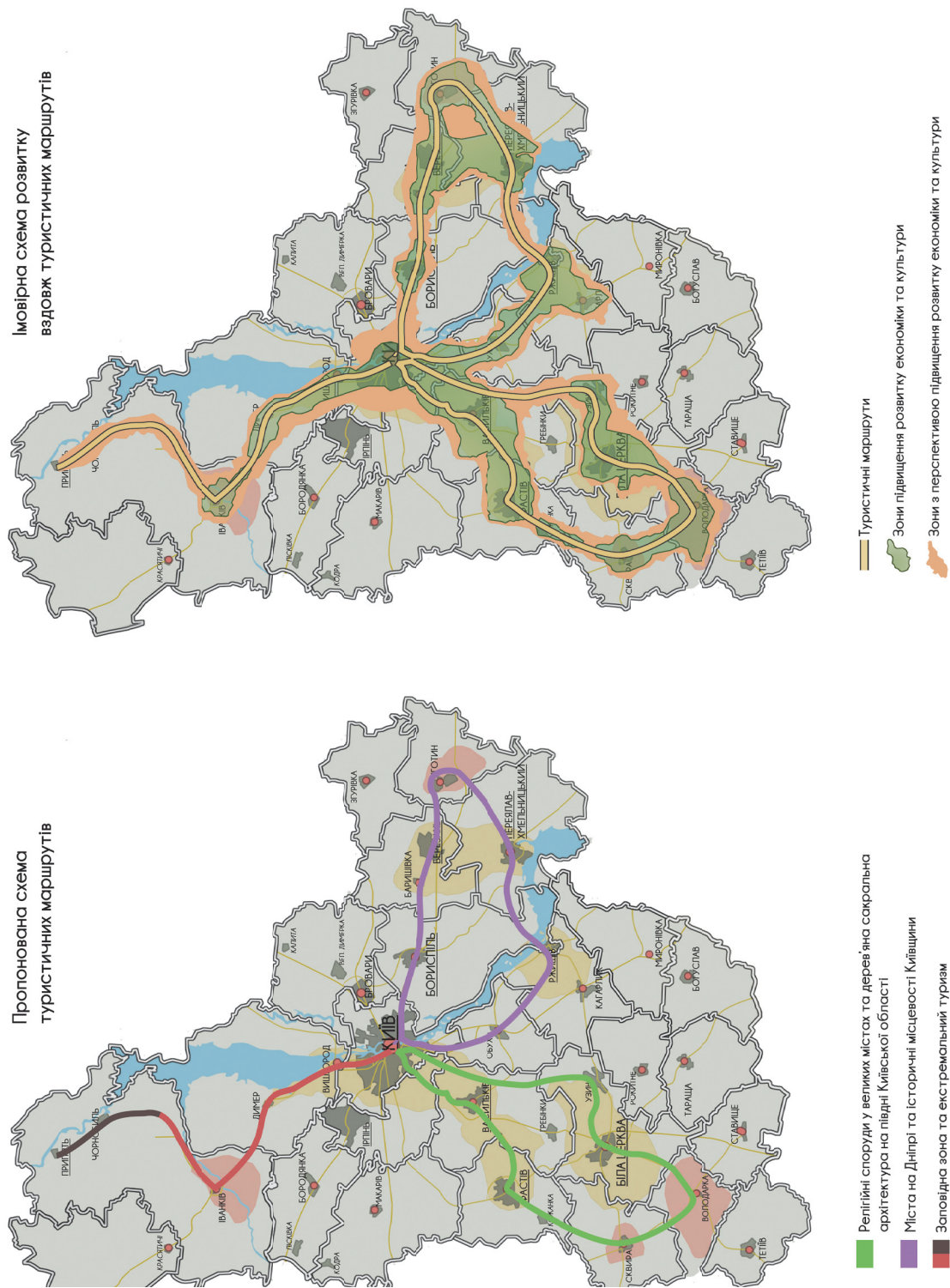

Рис.2. Рамковий ландшафтний план на прикладі Київської області. Проектні пропозиції.

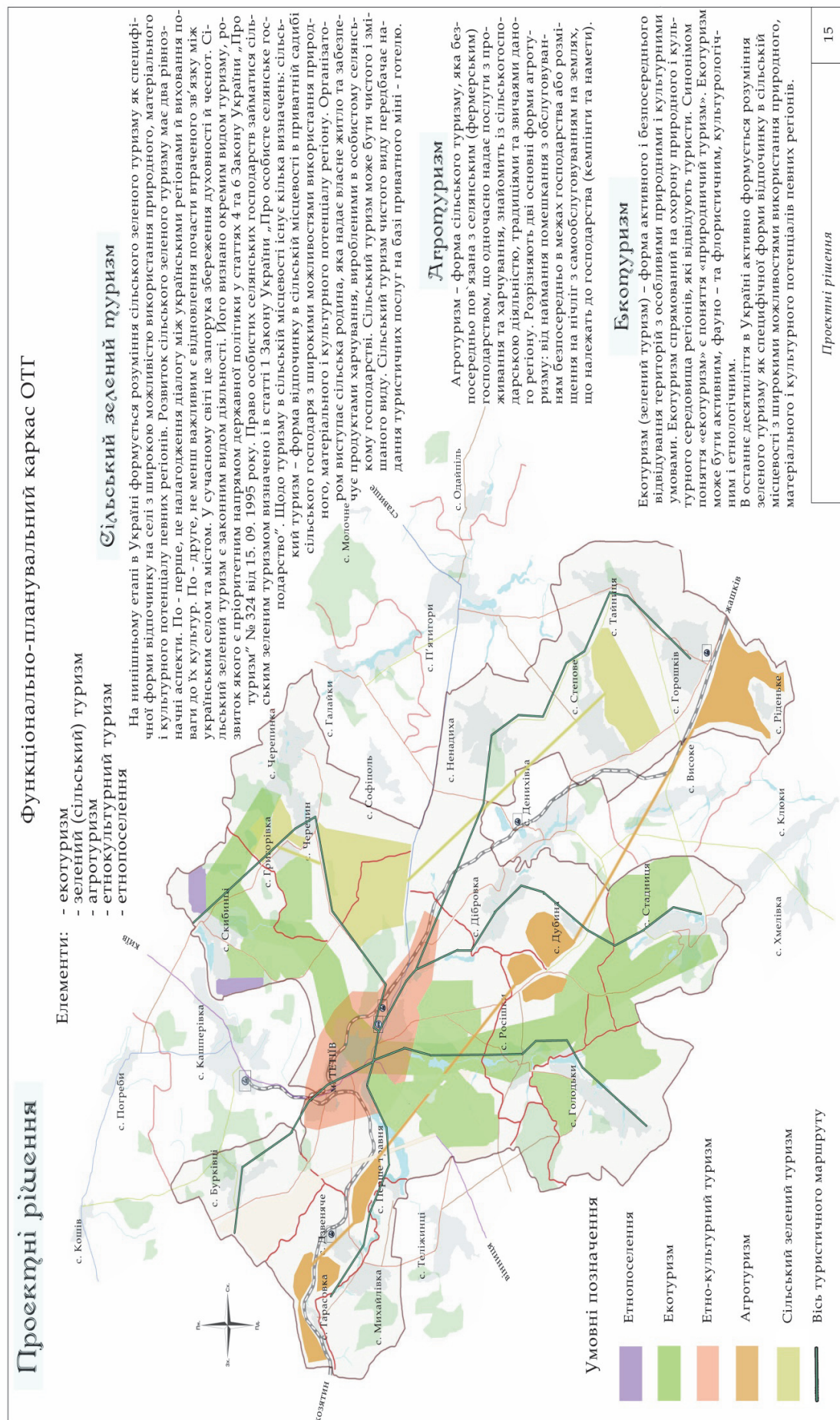

Рис.3. Проектні рішення Тетівської ОТГ.

Документація експериментального ландшафтного плану включає два блоки:

- науково-аналітичний (передпроектний) блок;
- проектні пропозиції (блок).

В першому блоці документації представлені:

- ситуаційний план;
- оцінка містобудівного потенціалу;
- екологічна ситуація (оцінка);
- історико-архітектурний, туристично-рекреаційний потенціал;
- схеми забруднення навколишнього середовища;
- оцінка антропогенного навантаження.

Таким чином, апробація організації теоретичних положень ландшафтного простору реалізована в процесі практичних робіт (розроблення ландшафтного плану в експериментальному студентському проекті: V- курс спеціалізації ландшафтна архітектура для територій різного ієрархічного рівня:

- рамковий ландшафтний план на прикладі Київської області (рис. 2);
- рамковий ландшафтний план адміністративного району (на прикладі Києво-Святошинського району) (рис. 4);
- рамковий ландшафтний план на прикладі Тетіївської об'єднаної територіальної громади (рис. 3).

Розроблені ландшафтні плани впроваджені в проектну документацію, яку розробляв ДП «НДПМістобудування» в 2018 р.

Отже, наведені приклади експериментального ландшафтного планування проілюстрували доцільність поглибленого вивчення напрямів просторового ландшафтного облаштування та поглибленого аналізу предмету в архітектурній освіті, оскільки основним завданням є передбачення наслідків природокористування та запобігання конфліктів в територіальному просторі між його базовими складовими: - природним ландшафтом; - антропогенним ландшафтом; - урболандшафтом (культурний ландшафт, історико-архітектурна спадщина).

В цілому, основний результат ландшафтного планування є сприйняття процесу планування в якості *достовірної інформаційної системи просторової організації* для вироблення стратегії ландшафтного облаштування простору.

Список літератури

1. Ю.М.Білоконь. Регіональне планування (сутність та значення). – Навчальний посібник: Укрархбудінформ. К.: - 2001.
2. Ландшафтне планування в Україні / Л.Г. Руденко, Є.О. Маруняк, О.Г. Голубцов та ін.; під ред. Л.Г. Руденка. – К.: Реферат, 2014. – 144 с.:іл..

3. Колбовский Е.Ю. Ландшафтное планирование // Издательский центр «Академия» www.academia-moscow.ru 2008.

УДК 001.8(07):711.4

Проценко С.М. Научные и прикладные исследования ландшафтного планирования в учебном курсе архитекторов. Статья раскрывает актуальность ландшафтного планирования в организации территориального пространства. Приведены примеры экспериментального планирования с внедрением в практику проектирования.

Ключевые слова: ландшафт, пространство, планирование, модель, проектные решения.

УДК 001.8(07):711.4

Prozenko S.M. Scientific and applied studies of landscape planning in the course of architects. The article reveals the relevance of landscape planning in the organization of territorial space. Examples of experimental planning with the introduction of design into practice are given.

Keywords: landscape, space, planning, model, design decisions.